

“O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI VA ADABIYOTSHUNOSLIGI TARAQQIYOTI, XALQARO HAMKORLIK MASALALARI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

“AVAZXON” DOSTONIDA KONFLIKT

Abdullayev Xotamjon Xamroyevich,
Nukus davlat pedagogika instituti o‘zbek
tili va adabiyoti mutaxassisligi
2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Go‘ro‘g‘li” turkumiga kiruvchi “Avazxon” dostonining qoraqalpoq varianti syujetidagi konfliktlar tadqiqot obyekti sifatida tanlab olingan. Tahlil va talqin amalga oshirilib, fikr-mulohazalar umumlashtirilgan.

Kalit so‘zlar: Doston, “Go‘ro‘g‘li” turkumi, syujet, syujet liniyasi, konflikt, motiv, obraz, qahramon.

Аннотация: В данной статье в качестве объекта исследования выбраны конфликты в сюжете каракалпакского варианта эпоса «Авазхан», входящего в серию «Горогли». Проводятся анализ и интерпретация, а также обобщаются мнения.

Ключевые слова: Эпос, сериал «Горогли», сюжет, сюжетная линия, конфликт, мотив, образ, герой.

Abstract: In this article, conflicts in the plot of the Karakalpak version of the epic “Avazkhan”, part of the “Gorogly” series, are selected as the object of study. Analysis and interpretation are carried out and opinions are summarized.

Key words: Epic, series “Gorogly”, plot, storyline, conflict, motive, image, hero.

“Go‘ro‘g‘li” turkum dostonlarida konflikt Chambil va Xunxor, Chambil va Arab yurti o‘rtasida sodir bo‘ladi. Bu konflikt Chambilga Go‘ro‘g‘li sulton bo‘lmasidan oldin yuz bergan bo‘lib, qahramon endi alp bo‘lib, el-yurt or-nomusi uchun kurashuvchi, vatanparvar obraz sifatida gavdalanadi. Ya’ni ota-bobolarining, urug‘dosh-vatandoshlarining qasdini olish, ularni himoya qilish Go‘ro‘g‘lining zimmasiga tushadi. Mana shu syujet liniyasi doston turkumlarining barcha versiya va variantlari bo‘ylab qizil chiziq bo‘lib tortilgan. Dostonning qoraqalpoqcha variantida matn boshida keltirilgan Go‘ro‘g‘lining parilarni yoniga chaqirib, “yo‘qlov” aytirishi, parilarning Go‘ro‘g‘lini befarzand deya “yo‘qlov” aytishi, Hasanxon va Avazxonning xafa bo‘lishi, Avazxonning sharob to‘la kosani qo‘lidan tushurib yuborib gunohkor bo‘lishi, Avazxonning o‘rdak ovlash uchun Havdek ko‘liga borishi, ko‘ldan o‘rdaklarni ovlab, chilimning xumori tutib u yoq, bu yoqqa alanglab turib bir tepalikni orqasida ikkita uyni ko‘rishi, birinchi uyda bir juvonnini uchratishi, ikkinchi uyda bir go‘zal suluvni uchratishi, ulardan chilim so‘rashi, Avazxonning Go‘ro‘g‘lidan norozi bo‘lib, o‘z yurti Xunxorga qaytishi voqealari umumiy qizil chiziq vazifasini bajargan bosh syujetga bog‘liq bo‘lmasa-da, voqealarning mantiqiy oqimi natijasida tarmoq syujet sifatida hosil bo‘lgan, deb aytish mumkin. Doston matnidagi Avazxonning “chilim so‘rash”, “chilim chekish” motiviga nazar soladigan bo‘lsak, turkona axloq talabiga(mezoniga) muvofiq ayol kishidan chilim so‘rashi

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

madaniy etiketlarga nomutanosib tasvirlangan. Bundan tashqari Chamlibel musulmon yurt sifatida ta’riflanadi. Matndagi shunga o’xshash tasvirlardan anglashiladi-ki, eposning bu variantini keyingi davrlarning mahsuli sifatida qarash mumkin.

Xunxor eliga yurtini sog’inib borgan Avazxonni podsho qabul qilmasdan unga savollar bilan murojaat qiladi. Xunxorshoh bilan Avazxon o’rtasidagi suhbatdan keyin podsho Avazxonni dorga osish uchun jallodlariga buyuradi. Aynan mana shu ziddiyat(konflikt)ning yuzaga kelishi, doston syujetini boshqa variantlari bilan bog’laydi. Chunki, voqealar oqimi yana o’z o’zaniga tushib Go’ro’g’li va Xunxorshoh o’rtasidagi konfliktni voqelik markaziga olib chiqqan. Avazxonning Xunxorshohga javobida bo’lajak “alp”ning yoki Chambilning kelajagi bo’lgan yigitning mardona, biroz yovvoyi, ko’ngil po’rtanalarini ko’ramiz. Voqealar rivoji davomida Avazxon xarakteri shakllanib, qahramonga xos tipiklashib boradi. Avazxon Xunxorshoh oldida o’zini yo’qotmadi. Dor oldiga borishdan, o’limdan qo’rqmadi. Voqeani eshitgan Avazxonning onasi Guloyim Xunxorshohdan farzandining gunohini so’rab olib, jazoni o’zgartirishni so’raydi. Xunxorshoh Avazxonni qirq kunlik zindonga tashlab dinidan qaytarmoqchi bo’ladi. Zindon voqeasidan keyin voqealar tasviri Chambilga ko’chadi. Chambilda qirq yigiti bilan sharob ichib hayotidan mamnun yurgan Go’ro’g’li Avazxonning zindonband qilinganligini karvonboshidan eshitib, Gurjistonga yurish qiladi. Go’ro’g’li Xunxor yurtiga yetib kelgunicha podsho Avazni yana osib o’ldirish uchun dor ostiga olib keladi. Qirq yigiti bilan Go’ro’g’li Xunxorshohning askarlari bilan jang qilib ularni yengadi. Xunxorshohni asir oladi. Podsho Go’ro’g’liga tan berib, butun boyligining uchdan ikki qismini unga berib o’ziga bir bo’lagini qoldirib, do’st tutinib qahramonni Avazxon bilan birga Chambilga kuzatib qo’yadi.

Dostonning qoraqalpoqcha variantidagi Go’ro’g’lining Gurjistonga, Xunxorshohga yurish qilishi va Avazxonni qutqarib, dushmani yengib zafar qozonishi voqeasi epos syujetining kulminatsion cho’qqisi hisoblanadi. Mana shu voqeadan keyin Go’ro’g’li Chambil eliga qaytib, Avazxonni Ahmad Sardorning qiziga uylantirib, Taka va Yovmut yurtini birlashtirib, birlashgan elga Avazxonni bosh qilib, o’zi bir yuz yigirma yoshida olamdan o’tadi. Doston syujeti man shu voqealar tasviri bilan o’z nihoyasiga yetadi. Mazkur voqelik doston syujetining yechimini tashkil etadi. Dostondagi qahramon va obrazlar ya’ni Go’ro’g’lining o’zi, G’irot, parilar g’ayritabiiy qudratga ega bo’lsalar-da, voqelik davomida hech qanday mifologik xarakterdagi hodisalar sodir etishmaydi. Avazxonning gunohkor bo’lishi, Havdek ko’liga borishi, Ahmad Sardorning qizini sevib qolishi singari voqealar syujetining yanada qiziqarliligini ta’minlagan. Avazxonning gunohkor bo’lish motivi uning Havdek ko’liga borish voqeasini keltirib chiqqan. Go’ro’g’lining qirq yigiti

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Avazxonga gunohini yuvish uchun Havdek ko‘lga borib to‘qqiz qator(juft) o‘rdak ovlab kelishni shart(sinov) qilib qo‘ygan edi. Uning Ahmad Sardor qizi bilan suhbat qurishi, sevib qolishi voqeasi doston syujetining nihoyasini ta‘minlagan, deb bemalol ayta olamiz. Chunki, epos yakunida Avazxon Bo‘tako‘zga uylanib, Taka va Yovmut ellarini birlashtirib yurtga sulton bo‘ladi. Epos syujetida sarguzashtlar, sinovlar, tasodifiy voqea-hodisalar tasviri uchramaydi. Shuning uchun ham dostonning qoraqalpoqcha varianti uslubini yozma adabiyot uslubiga yaqin, deb xulosa chiqarishimiz mumkin.

Doston qoraqalpoqcha variantining syujet dinamikasi sokin, osoyishta rivojlanib boradi. Faqat Xunxorshoh va Avazxon o‘rtasidagi o‘zaro dialog va monologlarda voqelik keskinlashib xarakter shakllanib tobora bo‘rtib, ko‘rinib borayotganligini his qilishimiz mumkin. Matn syujetining boshidan oxirigacha Avazxon obrazi epos qahramoni sifatida barcha voqeliklarda faol ishtirok etadi. Yuqoridagi kuzatishlardan kelib chiqib, Avazxonning gunohkor bo‘lib, Havdek ko‘liga borishi, Ahmad Sardorning Bo‘tako‘z qizini yaxshi ko‘rib qolishi, Go‘ro‘g‘lidan norozi bo‘lib Xunxor yurtiga ketib qolishi, Xunxorshohning Avazxonni dorga osib o‘ldirmoqchi bo‘lishi, Go‘ro‘g‘lining Xunxorshohni yengishi, Chambilga qaytib Avazxonning Bo‘tako‘zga uylanishi, Taka va Yovmit eliga bosh bo‘lishi singari voqealar silsilasi syujet xalqalarini tashkil etgan. Dostonda Go‘ro‘g‘lining muammosi o‘g‘li Avazxonning ham muammosiga aylanib, konflikt mushtaraklik kasb etgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boboev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2002.
2. Go‘ro‘g‘li dostonlari. 4 jildlik. 2-jild (Avazxon). – Toshkent: Yozuvchi, 1997.
3. Turdimov Sh. Go‘ro‘g‘li dostonlarining genezisi va tadrijiy bosqichlari. – Toshkent: Fan, 2011.